

Verborgen werelden

-

Mythische wezens en
magische
landschappen

Copyright © De echte mensen

Auteur: Eva Krap

ISBN: 9789465310015

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Met dank aan Grietje en Mirdin - door jullie weet ik dat magie bestaat.

Inhoudsopgave

Voorwoord

Deel 1: Mythische wezens

Inleiding

Banshee

Pixies

Selkies

Black Shuck

Kelpie

Sirene

Bogies

Redcaps

Pooka

Knockers

Leprechaun

Clurichaun

Faery

Will-o'-the-wisps

Green Woman

Green Man

Deel 2: Mythische landschappen en magische plaatsen

Inleiding

Heilige bossen

Meren en wateren

Oude stenen

Kustlijnen

Moerassen

Slotbeschouwing

Deel 3: Plekken vol mysterie en onverklaarbare gebeurtenissen

Inleiding

Pluckley (Kent, Engeland)

The Rollright Stones (Oxfordshire)

Hellfire Caves (West Wycombe)

Dunnottar Castle (Schotland)

Pendle Hill (Lancashire)

Fairy Glen (Isle of Skye)
Wistman's Wood (Dartmoor)
Mother Shipton's Cave (Yorkshire)
Het huis zonder deuren (Ierland)
Knooppunten van wegen & kruispunten
Slotbeschouwing

Deel 4: Rituelen, tradities en heilige Plekken

Inleiding
Ceremoniële plekken in de Keltische en Britse tradities
Rituelen rondom de mythische wezens
Heilige plekken en tradities in het moderne tijdperk
Rituelen als uitdrukking van menselijke behoefte aan betekenis
De toekomst van rituelen en heilige plekken

Epiloog

VOORWOORD

Als kind was ik al gefascineerd door het onverklaarbare. Niet op een griezelige manier, maar op een manier die mijn fantasie voedde en me eraan herinnerde dat er zoveel meer bestaat dan wat we kunnen aanraken of verklaren. Die fascinatie leidde tot het schrijven van Verborgen Werelden - Cryptiden en plaatsen van het onverklaarbare, waarin ik cryptiden en mysterieuze plaatsen onderzocht. Maar nog dieper, en al veel langer, leefde er een andere obsessie in mij: die voor mythische wezens. En dan met name die uit Ierland, Schotland en Engeland.

Deze drie landen hebben altijd iets in mij geraakt. Als ik alleen al beelden zie van hun mistige heuvels, hun oude bossen en ruige kusten, dan voelt dat als thuiskomen. Het landschap lijkt daar doordrenkt van verhalen. Niet zomaar verhalen, maar oude, gefluisterde vertellingen die lijken mee te bewegen met de wind en het water. Mythen, sagen en legenden die niet verzonnen lijken, maar onthouden, alsof ze ergens in het collectieve geheugen zijn opgeslagen en nog altijd met ons spreken. Als we tenminste bereid zijn te luisteren.

In dit boek neem ik je mee naar die wereld. Een wereld vol wezens die zich ophouden aan de randen van het zichtbare, en plekken waar het gewone even wijkt voor het wonderlijke. Niet om te bewijzen dat ze bestaan, hoewel ik dat diep vanbinnen geloof, maar om te laten zien wat deze verhalen voor ons betekenen. Wat ze ons vertellen over angst en hoop, over natuur en mens, over grensgebieden tussen werelden, maar ook over onszelf.

Ik nodig je uit om te dwalen. Door mistige dalen, over oude stenen, langs donkere wateren en door bossen die nog weten hoe het was, toen magie gewoon was. Laat je verwonderen. En misschien, heel misschien, ontmoet je onderweg iets dat je nooit helemaal zult kunnen verklaren.

Eva

Juni 2025

Deel 1: Mythische wezens

"Faëries, come take me out of this dull world,
For I would ride with you upon the wind..."
— W.B. Yeats

INLEIDING

Er zijn verhalen die blijven hangen. Niet omdat ze rationeel overtuigen, maar omdat ze ergens onderhuids iets aanraken. Een herinnering die niet de onze is. Een intuïtief weten, diep ingebed in taal, landschap en bloedlijn. De verhalen over mythische wezens, zoals banshees, selkies, leprechauns, pooka's en hun verwanten, zijn zulke verhalen. Ze hebben eeuwen overleefd. Generaties zijn ermee grootgebracht, maar ze zijn niet achtergebleven in het verleden. Integendeel: ze leven voort, veranderen van vorm, duiken opnieuw op, soms in ogenschijnlijk nuchtere contexten, als symbool, als gevoel of als glimp aan de rand van het alledaagse.

In dit deel richten we ons op deze wezens, afkomstig uit met name Ierland, Schotland en Engeland: landen met een lange mondelinge verteltraditie, waarin het bovennatuurlijke nooit ver weg is. In hun heuvels, kusten, bossen en moerassen leeft een diepe verbondenheid tussen landschap en verhaal. En in die verhalen wemelt het van de figuren die zich moeilijk laten categoriseren. Soms afschrikwekkend, dan weer troostend, maar vaak dubbelzinnig.

Wie goed luistert naar de volksverhalen hoort dat deze wezens niet zomaar verzinsels zijn. Ze zijn verbonden aan verlies, aan liefde, aan waarschuwing, aan natuurkrachten. Ze duiden grenzen aan tussen leven en dood, tussen zee en land, tussen het bekende en het onbekende. Ze hebben functies vervuld die uiteenlopen van het beschermen van gemeenschappen tot het verklaren van rampspoed. En hoewel hun oorsprong vaak eeuwenoud is, worden ze nog steeds gezien, gehoord en gevoeld.

In dit deel zoeken we een aantal van deze wezens op. Elk hoofdstuk onderzoekt een specifiek figuur, via een vaste structuur: hun oorsprong, hun aard en eigenschappen, de plek die ze innemen in mythe en folklore, oorgetuigenverklaringen door de tijd heen, en hoe de mythe vandaag de dag voortleeft. We leunen daarbij op controleerbare bronnen, op historische en antropologische analyses en op verzamelde volksverhalen. Maar altijd blijft er ruimte voor wat zich juist aan verificatie onttrekt - dat kleine restje mysterie dat geen voetnoot nodig heeft om echt te zijn.

Wat deze wezens gemeen hebben, is dat ze zich afspelen in de tussenruimte. Ze leven niet in onze wereld, maar ook niet volledig daarbuiten. Ze verschijnen aan wie openstaat. Ze verdwijnen zodra je ze benoemt. Misschien zijn het geen wezens die we zien met onze ogen, maar met iets anders, een dieper zintuig, iets dat we bijna zijn kwijtgeraakt, maar dat deze verhalen juist wakker probeert te houden.

We beginnen onze tocht bij de stem in de nacht die niemand wil horen: de Banshee. En van daaruit dalen we af, verder en verder, langs rotsige kusten, door veenland en ondergrondse mijnen, tot in de schaduwplekken van het menselijk denken.

Ben je er klaar voor?

DE BANSHEE

Oorsprong

De banshee, in het Iers bean sí of bean sidhe, wat letterlijk “vrouw van de heuvel” betekent, is een wezen dat al eeuwenlang in de Ierse orale traditie circuleert. Haar wortels liggen in de Keltische mythologie, waarin de sidhe (de feeënvolkere van de Andere Wereld) een prominente rol speelden. De banshee wordt vaak in verband gebracht met oude aristocratische Ierse families, waarvan gezegd wordt dat hun bloedlijnen zo oud zijn dat zelfs de Andere Wereld hun sterfgevallen erkent.

Er zijn vermeldingen van banshee-achtige figuren terug te vinden in middeleeuwse Ierse literatuur, waaronder in teksten zoals de Cath Maige Tuired, waarin vrouwelijke bovennatuurlijke wezens klaagliederen zingen voor gevallen helden. Met de komst van het christendom en de versmelting van heidense en katholieke tradities, evolueerde het beeld van de banshee van mythologische sidhe naar een meer spookachtig, waarschuwend figuur.

Wat voor wezen is het precies?

De banshee is geen geest in de klassieke zin van het woord. Ze is eerder een entiteit, een manifestatie van verdriet of een boodschapper uit een andere laag van de werkelijkheid. In veel beschrijvingen wordt ze gezien als een vrouw, soms jong en bloedmooi met zilverwit haar, soms oud en verwilderd met rode ogen van het wenen. Ze draagt vaak een grijze of witte sluier, of een groen kleed - kleuren die geassocieerd worden met de Andere Wereld in de Keltische traditie.

Het kenmerkende van de banshee is haar gehuil, een klaagzang of keening genoemd, die doordringend en hartverscheurend is. Dit geluid kondigt de dood aan. Niet zomaar willekeurige sterfgevallen, maar specifiek die van mensen uit bepaalde oude Ierse families, vaak met namen die beginnen met “O” of “Mac”.

Sommige versies van het verhaal suggereren dat de banshee zich niet laat zien, alleen horen. Andere beschrijven haar als een eenzame figuur op een rots, aan het water of in de schemering van het Ierse platteland, zingend met de wind. Er zijn zelfs verhalen waarin ze haar haren kamt met een zilveren kam en dat wie de kam vindt, deze beter niet kan oprapen. In veel verhalen geldt namelijk dat als je de kam oppakt, je wordt vervloekt of zelfs meegenomen door de banshee naar de Andere Wereld. De kam fungeert als een soort lokaas of test. Als je

erdoor wordt verleid, ben je kwetsbaar voor haar invloed. Het idee is dat het aanraken van een voorwerp van de sidhe jou onder hun macht brengt.

In andere versies is het oppakken van de kam een soort onbewuste bevestiging van een naderende dood in je omgeving. Door het voorwerp op te rapen zou je de “waarschuwing” van de banshee verankeren in de wereld, en daarmee onomkeerbaar maken. Je versnelt als het ware het lot.

Mythe en folklore

De oorsprong van de banshee ligt mogelijk in een oud Iers rouwritueel. Voor de komst van begrafenisondernemers en formele ceremonies was het gebruikelijk dat vrouwen (professionele keeners) klaagliederen zongen bij overlijdens. Dit gebruik zou zijn overgegaan in het idee van een bovennatuurlijke klaagvrouw die optrad bij de dood van mensen met een ‘oude ziel’.

In het volksgeloof wordt verteld dat de banshee slechts waarschuwt, maar geen kwaad doet. Ze is niet de oorzaak van de dood, maar eerder een boodschapper ervan. In sommige versies is de banshee verbonden aan een specifieke familie en keert ze bij elk sterfgeval terug. Soms verschijnen er zelfs meerdere banshees tegelijk bij het overlijden van een groot persoon, wat doet denken aan het collectieve rouwen van koningen of helden.

In de verhalen wordt ze vaak gehoord in de stilte van de nacht, haar klaagzang vermengd met de wind. Mensen zeggen haar te hebben gehoord net voor een familielid stierf, zelfs als diegene zich kilometers verderop bevond.

Ooggetuigenverklaringen

Hoewel de banshee diep geworteld is in eeuwenoude folklore, duiken tot op de dag van vandaag ooggetuigenverklaringen op. De meeste zijn afkomstig van landelijke gebieden in Ierland, maar ook uit diasporagemeenschappen in de Verenigde Staten en Canada.

Een bekend voorbeeld is het relaas van een vrouw uit County Clare die rond 1970 in de vroege ochtend een schrille, onmenselijke schreeuw hoorde buiten haar raam. Binnen 24 uur overleed haar grootvader, een lid van een oude MacCarthy-familie. Ze beweerde dat de schreeuw ‘menselijk en toch niet-menselijk’ was, alsof verdriet zelf stem had gekregen.

Een andere getuige, een man uit Donegal, vertelde in een interview dat hij als jongen bij een oude abdij aan het spelen was toen hij een vrouw in het wit zag die zijn naam leek te fluisteren. Die nacht stierf zijn moeder onverwacht aan een hartstilstand. Het beeld van de vrouw bleef hem tientallen jaren bij.

Sommige verhalen suggereren dat de banshee alleen gehoord wordt door diegenen met Iers bloed, of sterker nog: alleen door mensen die deel uitmaken van de familie waarvoor ze waarschuwt.

Hoe de mythe vandaag de dag voortleeft

De banshee is inmiddels een cultureel icoon geworden, niet alleen in Ierland maar wereldwijd. Ze verschijnt in literatuur, films en series, van W.B. Yeats' poëzie tot horrorfilms en fantasyreeksen zoals *Supernatural* of *Teen Wolf*. Maar de banshee leeft ook voort in subtielere vormen.

Er zijn nog altijd mensen, met name in landelijke Ierse gebieden, die geloven in haar bestaan. Ze wordt genoemd bij sterfgevallen, besproken op folklorefora, en geëerd in lokale verhalenavonden. Op sommige begraafplaatsen worden nog steeds offers van bloemen of haarspelden gelegd voor de 'vrouw in het wit'. In bepaalde gemeenschappen worden banshee-verhalen zelfs verteld aan kinderen als een zachte manier om de dood bespreekbaar te maken.

De banshee als feministisch symbool en cultureel archetype

In de laatste decennia is de banshee op steeds meer plekken onderwerp van academisch onderzoek geworden, vooral binnen vakgebieden zoals genderstudies, cultuurgeschiedenis en folklorewetenschap. Deze studies kijken niet alleen naar de mythe zelf, maar vooral naar wat ze representeert binnen een bredere culturele en maatschappelijke context.

1. De banshee als symbool van vrouwelijke rouwkracht

Traditioneel werd rouwen, vooral het openlijk uiten van verdriet, gezien als een vrouwelijke rol. In het pre-industriële Ierland waren er zelfs professionele keeners, vrouwen die tijdens wakes en begrafenis klagelieden zongen. Dit ritueel werd vaak geassocieerd met het loslaten van emotie, maar ook met een vorm van sociale genezing: het collectieve verwerken van verlies.

De banshee wordt door moderne onderzoekers gezien als een verpersoonlijking van deze rol, maar dan verheven tot iets bovennatuurlijks. Ze vertegenwoordigt een ongetemde, oeroude vrouwelijke energie die zich niet laat sussen of stilhouden - een kracht die niet weg te redeneren is. Haar geschreeuw is niet hysterisch, maar noodzakelijk.

"The banshee does not weep for your comfort. She wails because it must be done. In her lament is history, resistance, and power."

2. De banshee als archetype van vrouwelijke woede en verdriet
Sommige interpretaties beschouwen de banshee als een soort archetypische vrouw die weigert zich neer te leggen bij het zwijgen dat vrouwen vaak werd opgelegd, zeker rond thema's als dood, verlies en lijden. In dat licht is ze niet langer alleen een waarschuwer van de dood, maar ook een stem voor wie geen stem had, als een manifestatie van al het ongeziene verdriet, de rouw en de woede die generaties lang door vrouwen gedragen werd.

Ze komt dan te staan in een rijtje met andere vrouwelijke wezens uit wereldmythologieën die verdriet en wraak combineren: de Griekse Furiën, de Japanse Yūrei en de Mexicaanse La Llorona.

3. De banshee als collectief geheugen

Een derde academisch perspectief ziet de banshee als een cultureel geheugenanker: een manier waarop trauma, verlies en familiegeschiedenis worden doorgegeven in een verhalende vorm. Zeker in Ierland, waar de orale traditie lange tijd de dominante vorm van geschiedschrijving was, fungeerde folklore als een soort levend archief. De banshee als figuur vertelt ons iets over:

- De centrale plaats van de familie in de Ierse cultuur
- Hoe gemeenschappen omgaan met sterfelijkheid
- De overgang van pre-katholieke naar christelijke wereldbeelden

In die zin overstijgt ze het niveau van "griezelverhaal". Ze is een culturele geheugenbewaarster.

Tot slot

De banshee is veel meer dan een spookverhaal. Ze is een echo uit een tijd waarin verdriet nog zingend werd geuit, waarin dood geen abrupt

einde was maar een overgang, begeleid door een stem uit een andere wereld. Ze is zowel waarschuwing als troost. Een schim aan de rand van het zichtbare, fluisterend dat er meer is dan wat we met het blote oog kunnen zien.

Of ze nu werkelijk bestaat of niet, doet er misschien niet toe. Haar verhaal leeft voort in de nacht, op de wind, in onze herinneringen en dat maakt haar, op haar eigen mysterieuze wijze, onsterfelijk.

PIXIES

